

Handläggare
Agvald-Jägborn Mia
Hedin Åsa

Datum
2015-03-19

Diarienummer
GSN-2015-0252

Gatu- och samhällsmiljönämnden

Begäran om bildande av naturreservat i Hammarskog

Förslag till beslut

Gatu- och samhällsmiljönämnden föreslås besluta

att föreslå plan- och byggnadsnämnden att initiera reservatsbildning i Hammarskog.

Sammanfattning

Hammarskogs friluftsområde har höga friluftsvärden och även höga natur- och kulturvärden. För att säkra områdets alla ingående värden bör området skyddas som naturreservat.

Ärendet

Se bifogad skrivelse, bilaga 1.

Michael Eriksson
Stadsbyggnadsförvaltningen

Hammarskogs friluftsområde – ett blivande naturreservat

Bakgrund Hammarskog

Uppsala kommun har ägt området kring Hammarskogs herrgård sedan 1963 och sedan dess förvaltat området som ett friluftsområde. I området finns stora arealer skog, betesmark och åkermark och våtmark. Området är idag ett friluftsnävar för en stor del av Uppsalas befolkning. Här kan man avnjuta en picknick, grilla, bada, hyra båt, vandra, åka skidor, skridskor och pulka, fira midsommar, gå på naturskola och hälsa på boskapsdjur. För många fågelskådare är området också en känd fågelokal. Många av anläggningarna (både stigar och exempelvis fågeltorn) är handikappanpassade.

Hamarskogs friluftsområde omfattar 662 ha, varav 385 ha är skog, 133 ha åkermark, 72 ha betesmark och 57 ha vatten. Huvuddelen av innehavet utgörs av fastigheten Hamarskog 1:1, men även Vreta 3:2 och 3:3 omfattas (se översiktskarta). Området är i gällande översiktsplan (ÖP 2010) utpekade som befintligt tätortsnära friluftsområde där markanvändningen i text anges som bevarande och utveckling för naturvård och friluftsliv. Delar av området (det mest strandnära) utgörs av riksintresse för friluftslivet (Mälaren med strandområden). Dalbydalen med Dalbyviken berörs också av förordnande till skydd för landskapsbilden och av utvidgat strandskydd 300 meter från strandlinjen.

När Uppsala stad förvärvade Hamarskog hade området en lång historia av många ägare och omnämns i handlingar för första gången redan år 1291. Syftet med förvärvet var att "...skapa förutsättningar för stadens invånare att i framtiden erhålla möjlighet till friluftsliv och rekreation i stadens relativa närhet". Varför Hamarskog inköptes förklarades vidare med att "Den salubjudna egendomen utgör enligt drätselkammarens mening med sitt vackra läge ett synnerligen attraktivt fritidsområde..." Efter köpet av området arbetade den då tillsatta Hamarskogskommittén fram några övergripande mål för området:

- Ett friluftsområde med möjlighet till vandring i naturen.
- Möjlighet till bad.
- Olika friluftssysselsättningar året runt.
- Exkursionsobjekt för skolor.
- Varje form av exploatering eller anläggning ska ske med största försiktighet.
- Naturvårdsintresset måste få väga tungt.

Hamarskogskommitténs mål för området förutsätts gälla även idag som vägledning för områdets förvaltning och utveckling. I naturvårdsprogrammet anges också att "kommunen fortsätter att äga och utifrån befintliga värden förvalta" området. År 2004 togs en omfattande utvecklingsplan fram för området. Nuvarande förvaltning och utveckling av friluftsområdet följer utvecklingsplanen.

Från och med 1 januari 2015 övertog Gatu- och samhällsmiljönämnden ansvaret för förvaltningen och utvecklingen av friluftsområdet från Idrotts- och fritidsnämnden. Likaså övergick hyresavtalet för områdets byggnader (inkl. herrgården) från IFN till GSN vid årsskiftet.

Nuläge och befintliga värden

Friluftsanordningar

Hammarskogs friluftsområde har i dagsläget flera olika typer av anläggningar för friluftslivet. I området finns fyra fågeltorn (Dalbyviken, Dalkarlskärret, Stora kärret) och två fågelplattformar (Stora kärret och bakom Hammarskogs herrgård). Det finns ca 15 km vandringsleder fördelade på olika slingor där ca 4 km är iordninggjorda för att passa ex. rullstol och barnvagn. Nyligen har en tillgänglighetsanpassad led gjort från Hammarskogs herrgård via fågeltornet nere vid Dalbyviken fram till badet. Invid Stora kärret finns en liten raststuga, medan det vid den centrala parkeringsplatsen och herrgården finns en värmestuga och lekplats. Även det s.k. Östebergstorpet är öppet för besökare året runt. Under vintern spåras ca 30 km skidspår och Dalbyviken samt Dalkarlskärret plogas för skridskoåkning. Backen nedanför herrgården används flitigt vintertid som pulkabacke och herrgårdsparken är ett trevligt fikaställe sommartid. Ett friluftsbad finns i området och många grillplatser.

Verksamheter för friluftslivet

Gatu- och samhällsmiljönämnden har ett avtal med Teknik och service och Arbetsmarknadsförvaltningen (Jobbcenter) att förvalta områdets friluftsanläggningar. Utöver detta så bedriver följande aktörer verksamhet i området:

Naturskolan – drivs gemensamt av Upplandsstiftelsen och Uppsala kommun. Har dagliga besök av skolklasser och bedriver även helgverksamhet för besökare i området.

Östbergstorpet – Öppet året runt, men under några veckor i juni sköts torpet av 4 H som tar dit djur och har olika aktiviteter (på uppdrag av GSN).

Hammarskogs snickeri – snickrar utemöbler m.m. till kommunens verksamheter. Utställningsverksamhet och öppet dagtid för besökare.

Midsommarfirande – Traditionellt midsommarfirande i samarbete med lokala idrottsföreningar.

Julmarknad – Anordades för första gången i december 2014 och var väldigt välbesökt.

Förskolebussarna – De fem förskolebussarna som drivs i kommunal regi besöker området frekvent.

Föreningsliv – Det finns ett aktivt föreningsliv i området där ex. naturskyddsföreningen, Upplands ornitologiska förening, föreningen Dalbyviken, Friluftsförbundet och vissa idrottsföreningar ofta ordnar exkursioner eller nyttjar i området och engagerar sig i områdets utveckling.

Natur- och kulturvärden

I delar av området finns mycket höga naturvärden fördelade på flera olika naturtyper. Området Toran är en kuperad betesmark med många hundraåriga ekar och fina floravärden. Bland annat växer här den akut hotade kärlväxten finnögontröst, med bara tre växtplatser inom kommunens gränser. Dalbyviken utgör en viktig rast- och häckningsplats för många olika fågelarter. Även många fiskarter bedöms utnyttja Dalbyviken som "yngelkammare". Våtmarkerna Dalkarlskärret och Stora kärret är viktiga för fåglar och grod- och kräldjur. Ett flertal större skogliga nyckelbiotoper finns i områden där naturvärdena främst är knutna till gammal barrblandskog. Herrgården och flera av byggnaderna i herrgårdsområdet är kulturhistoriskt intressant. Jordbrukslandskapet runt herrgården är småbrutet och många av de gamla torpen i området finns bevarade vilket gör att området även har höga kulturhistoriska värden.

Nuvarande skötsel

Gatu- och samhällsmiljönämnden ansvarar för skötseln och utvecklingen av Hammarskogs friluftsområde. Samhällsbyggnadsförvaltningen har ett årligt uppdrag till Teknik och service och Arbetsmarknadsförvaltningen för skötsel av områdets friluftsanläggningar (leder, spår skridskoisar etc.). Skötseln av friluftsanordningarna kostar ca 1,5 milj. kronor per år. Kommunens skogvaktare ansvarar för skötseln av skogsmarken och jordbruksförvaltaren ansvarar för att arrendera ut jordbruksmarken.

Byggnadsbeståndet

I området finns ett flertal mindre torp som delvis ägs av Sport- och rekreationsfastigheter AB och av kommunstyrelsen (KS). En del av torpen står tomma och är i dåligt skick. Andra hyrs ut till privatpersoner. KS äger gårdens ekonomibyggnader som hyrs ut till Arbetsmarknadsförvaltningens snickeriverksamhet. Bolaget äger vidare naturskolans lokal, Hammarskogs herrgård och den s.k. "bastubyggnaden" samt bostadshuset "Bläckhornet". Alla byggnader utom naturskolans lokaler hyrs av Gatu- och samhällsmiljönämnden för friluftsområdets verksamheter. Det finns för närvarande ingen verksamhet i herrgården (se vidare under stycke 2.2). De företag som under de senaste åren bedrivit restaurang och café i byggnaden har inte haft lönsamhet i verksamheten trots en kraftigt subventionerad hyra.

Utvecklingsbehov

Tillgänglighet till området

Möjligheterna att ta sig till området med allmänna kommunikationsmedel till Hammarskog är begränsade. Närmaste reguljära busshållplats är ca 800 m bort. Besökare är därför i stort sett hänvisade till att ha egen bil eller ta sig dit via cykel, skidor eller till fots. Grusvägen från Vreta via Dalkarlskärret fram till Hammarskog är i dåligt skick och behöver rustas upp för att kunna användas av kollektivtrafiken. Under 2013-2014 har en utredning om att anlägga en rekreationscykelväg till Hammarskog genomförts. I dagsläget är cyklisterna hänvisade till samma vägar som bilarna förutom de som cyklar mountainbike som kan ta sig genom skogen. Skidspåret från Kung Björns hög går ända

fram till herrgården och friluftscentrat i Hammarskog och det är många som vintertid nyttjar detta spår.

Hammarskogs herrgård

Hela herrgården hyrs i dagsläget av GSN från Sport- och rekreationsbolaget. Sedan våren 2014 saknas en andrahandshyresgäst som bedriver någon serviceverksamhet i byggnaden, vilket innebär att herrgården är stängd för besökare. Det finns olika möjligheter att utveckla byggnaden så att den gagnar besökare i området. Ett förslag är att herrgården nyttjas som ett besökscenter med någon form av utställning (naturum) samt café och/eller restaurang. Herrgården är stor och det finns sannolikt möjligheter för andra typer verksamheter att också rymmas i byggnaden.

Naturreservatsbildning

Arbetsgång för bildande av naturresevat

Ett naturresevat bildas med stöd av 7 kap 4 § Miljöbalken och med ”syfte att bevara biologisk mångfald, vårda och bevara värdefulla naturmiljöer eller tillgodose behov av områden för friluftslivet”.

Ett naturresevat kan inrättas av antingen Länsstyrelsen eller kommunen. På Naturvårdsverkets hemsida finns utförlig information om hur kommuner som vill bilda naturresevat ska gå tillväga. <http://naturvardsverket.se/sv/Stod-i-miljoarbetet/Vagledninga/Skyddade-omraden/Inratta-kommunala-naturresevat/>. En kommun har möjlighet att erhålla ett statsbidrag från Naturvårdsverket. Innan ansökan krävs samråd med Länsstyrelsen. Om villkoren för bidrag är uppfyllda kan bidrag lämnas för köpeskilling, intrångsersättning eller för marknadsvärdeminskning på kommunens fastighet. Bidrag kan fås med upp till 50 %. En kommun har också möjlighet att ansöka om s.k. LONA-bidrag (LOkala NATurvårdsprojekt) med upp till 50 % för förarbetet med att bilda naturresevat.

I Uppsala kommun ansvarar enligt kommunstyrelsens och nämndernas reglemente plan- och byggnadsnämnden för ”planering och förslag till inrättande av naturresevat, gatu- och samhällsmiljönämnden för ”förvaltning och vidareutveckling av naturresevat, friluftsbad och friluftsområden” och miljö- och hälsoskyddsnämnden för ”kommunens prövning och tillsyn enligt miljöbalken”, d.v.s. tillsyn av kommunens egna naturresevat. Kommunstyrelsen och kommunfullmäktige fattar beslut om att inrätta naturresevat.

Tänkbara åtgärder under en reservatsbildningsprocess i Hammarskog

För att kunna ta fram förslag till skötselplan och beslut för Hammarskog ser samhällsbyggnadsförvaltningen att följande åtgärder och processer behöver initieras innan KS/KF kan fatta beslut om naturresevat:

- Genomföra naturvärdesinventering
- Genomföra en kulturmiljöinventering
- Genomföra byggnadsinventering

- Framtagande av förslag till reservatsbeslut inkl. föreskrifter och skötselplan
- Diskussioner med Länsstyrelsen och Naturvårdsverket för ex. utverkande av ev. bidrag
- Utredda sakägare
- Remissförfarande med sakägare
- Medborgardialog

Det är osäkert hur lång tid denna process kan ta, men sannolikt tar den minst ett år.

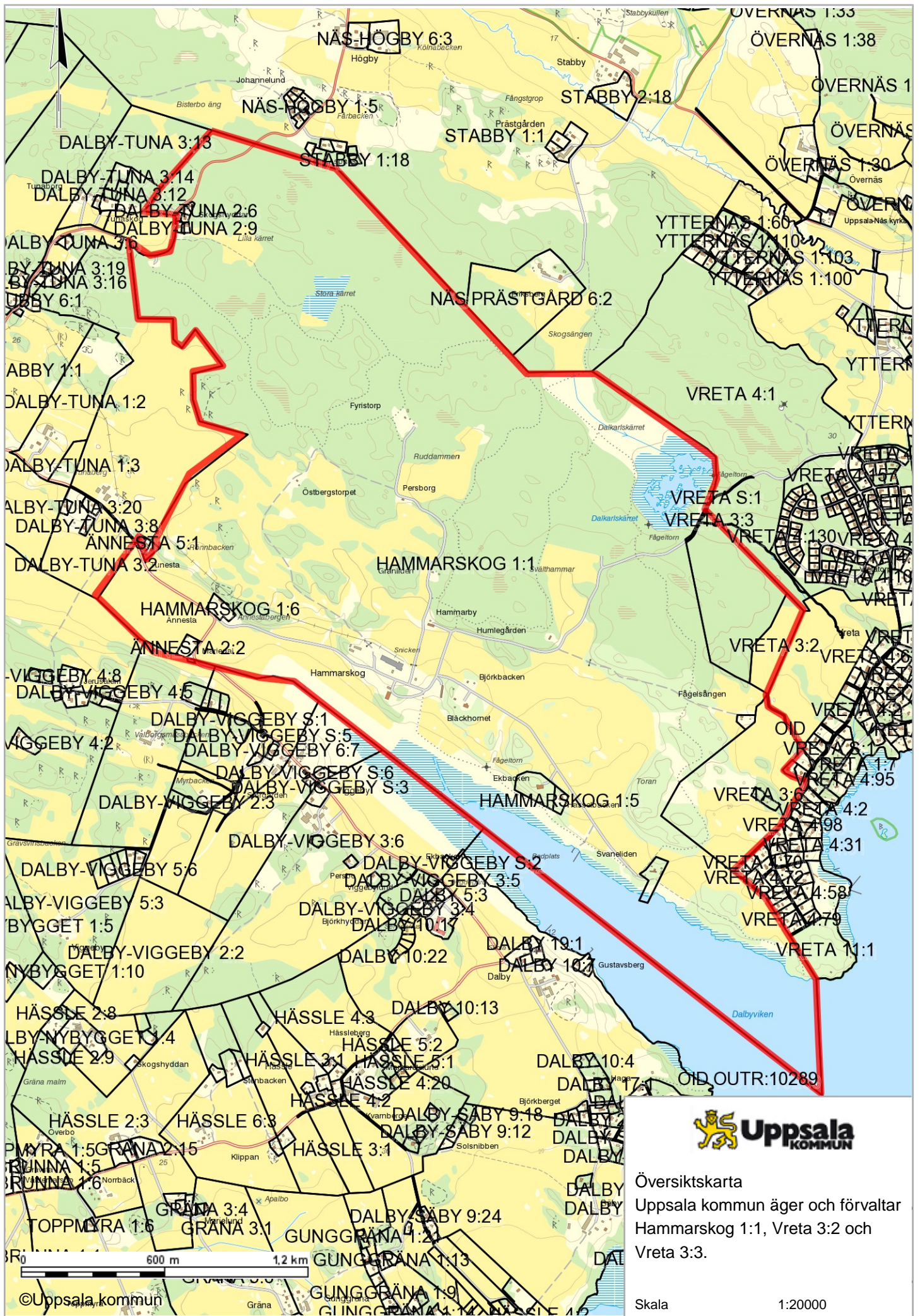
Kommunalekonomiska konsekvenser

De kommunalekonomiska konsekvenserna utgörs av följande kostnadsposter:

1. Administrativt arbete; framtagande av underlag och förslag samt handläggning av ärendet (PBN). Inkluderar naturvärdesinventering, framtagande av skötselplan, samråd/remiss samt övrig handläggning.
2. Eventuell ersättning för intrång till extern sakägare (t.ex. eventuella inskränkningar i arrende som innebär lägre arrendeintäkter) (KS/ Egendomsförvaltningen alt GSN/drift eller investering).
3. Eventuell begränsning (jämfört med idag) i kommunens egen markanvändning, främst skogsbruk/skogskötsel, d.v.s. att kommunen får lägre virkesintäkter och/eller ökade skötselkostnader. (KS/Egendomsförvaltningen)
4. Utmärkning och iståndsättning av naturreservatet (GSN/investering)
5. Genomförande av skötselplan i övrigt (utöver punkt 3 ovan) (GSN drift och ev. investering)
6. Tillsyn (MHN). Bör kunna självfinansieras, via avgifter.
7. Utveckling av ett attraktivt naturreservat i Hammarskog med besökscentrum i herrgården förutsätter särskilda insatser både vad avser investering och drift (GSN).

På intäktsidan finns som nämnts ovan möjligheter att få upp till 50 % av markvärdet i statsbidrag. Bidraget utgår i huvudsak för skydd av skog från produktivt skogsbruk. Kostnadsnivån i punkterna 2 och 3 ovan är beroende av i vilken utsträckning man i naturreservatet vill reglera markanvändningen (främst jord- och skogsbruk), då det ev. kan bli "striktare" jämfört med nuvarande förvaltning av friluftsområdet. Punkt 5 ovan är beroende av i vilken grad man vill höja ambitionen i anläggning och skötsel jämfört med dagens nivå. LONA-bidrag kan vara ett komplement eller alternativ om statbidrag inte kan utgå.

Det är inte möjligt att bedöma de ekonomiska konsekvenserna i detta tidiga skede, men frågan ska redovisas efter närmare utredning.

Översiktskarta
 Uppsala kommun äger och förvaltar
 Hammarskog 1:1, Vreta 3:2 och
 Vreta 3:3.

Skala 1:20000

Handläggare
Agvald-Jägborn Mia
Hedin Åsa

Datum
2015-03-19

Diarienummer
GSN-2015-0252

Plan- och byggnadsnämnden

Begäran om bildande av naturreservat i Hammarskog

Sammanfattning

Hammarskogs friluftsområde har höga friluftsvärden och även höga natur- och kulturvärden. Gatu- och samhällsmiljönämnden som är förvaltare av friluftsområdet anser att området bör skyddas som naturreservat för att långsiktigt säkra områdets alla ingående värden. Gatu- och samhällsmiljönämnden föreslår därför att plan- och byggnadsnämnden ska initiera reservatsbildning i området och lämna förslag till beslut och skötselplan till kommunstyrelsen.

Ärendet

Se bilaga 1.

Gatu- och samhällsmiljönämnden

Johan Lundqvist
Ordförande

Sara Östberg
Sekreterare